

POEM FOR THE DEPARTED

Liederen over dood en afscheid, troost en hoop

Collegium de Dunis o.l.v. Ignace Thevelein

How are the mighty fallen – Robert Ramsey (c. 1590-1644)

Poem for the departed – Dietrich Van Akeleyen (1981)

When David heard – Thomas Tomkins (1572-1656)

Vide Domine, afflictionem nostram – William Byrd (1539/40-1623)

A prayer of Cardinal Newman – James Whitbourn (1963-2024)

Requiem (Missa pro defunctis) – Jacobus de Kerle (1531/32-1591))

Good Night, Dear Heart – Dan Forrest (1978)

Lux Aeterna – James Mac Millan (1959)

Media vita in morte sumus – Jacobus de Kerle

Scio enim – Orlandus Lassus (1532-1594)

Funeral Ikos – John Tavener (1944-2013)

Drop down, ye heavens, from above – Judith Weir (1954)

Pure River of Water of Life – James Whitbourn

Resignation – Hugo Wolf (1860-1903)

Set Me As a Seal – René Clausen (1953)

Zaterdag 15 november 2025 – 20.00 uur

Sint-Gilliskerk Brugge

UITVOERDERS

COLLEGIUM DE DUNIS

Het koor Collegium de Dunis werd opgericht in oktober 1995 en staat van in het begin onder de artistieke leiding van dirigent Ignace Thevelein. Sedert zijn oprichting stelde het koor aan zijn publiek een breed spectrum van concertprogramma's voor. Naast meerdere cantates en de motetten van J.S. Bach werden ook diens Weihnachtsoratorium, Johannespassie, Marcuspassie en Mattheüspassie uitgevoerd, evenals de Messiah van G.F. Händel en het Gloria van A. Vivaldi. Collegium de Dunis heeft ook een sterke reputatie uitgebouwd op het gebied van a capella muziek en dit in een gevarieerd repertoire van muziek uit de renaissance tot heden. Het koor brengt geregeld thematische polyfonie-concerten, waarbij de tekst van de werken als leidraad doorheen het concert loopt. Het koor bracht reeds verschillende cd's uit, zoals "Laus Tibi", met polyfonie uit de renaissance, "Puer natus est" met polyfonie voor de kersttijd, "Nu zijt wellekome" met Vlaamse kerstliederen en "Ubi caritas" met hedendaagse koormuziek.

Sopranen: Saartje Bogaerts, Griet Deckmyn, Anne-lise Delassois, Lieve Deruwe, Lieve Dewerchin, Jeanine Gobyn, Monique Naessens, Sylvie Nolf, Annemie Verstraete

Alten: Ann Blontrock, Sieglinde Carlier, Marlene Daelman, An Deruwe, Katrien Hardeman, Bieke Lebbe, Petra Mores, Tonia Noterman, Veerle Roseeuw, Sury Singh Ale Maharjan, Marjolein Van Viegen, An Willems

Tenoren: Claerhout Jeroen, Jan De Lameillieure, Chris Emonts-gast, Anne Offner, Saskia Vandewalle, Roel Vansevenant

Bassen: Frans De Muynck, Karl Devreese, Geert Mergaert, Wim Moerman, Daniël Vande Veire, Pieter Van Waesberghe, Alain Verfaillie.

IGNACE THEVELEIN

Ignace Thevelein (*1953) werd na zijn studies aan het Lemmensinstituut te Leuven en het Grootseminarie te Brugge tot priester gewijd. Van 1978 tot 1985 studeerde hij aan het Koninklijk Muziekconservatorium te Gent, waar hij eerste prijzen behaalde in notenleer, harmonie, muziekgeschiedenis en koordirectie. Ignace Thevelein is oprichter en dirigent van het concertkoor Collegium de Dunis. Hij is diocesaan verantwoordelijke voor de kerkmuziek van het bisdom Brugge. Als kapelmeester van de Sint-Salvatorskathedraal te Brugge dirigeert hij het Brugs kathedraalkoor. Ignace Thevelein is artistiek leider van de Kooracademie Brugge (voorheen 'Internationale Bachdagen'), een organisatie die jaarlijks cursussen en workshops inricht voor koorzangers en -dirigenten. Hij publiceerde het boek 'Officium' en samen met Piet Thomas het 'Geestelijk Liedboek van de Lage Landen' bij uitgeverij Lannoo. Bij uitgeverij Averbode publiceerde hij samen met Jos Bielen 'Wieg hen in jouw eeuwigheid', 'Maria is jouw naam' en 'Samuëlliedjes' en werkte hij mee aan de samenstelling en uitgave van de nieuwe 'Zingt Jubilate', het officiële zangboek van de Vlaamse kerk. Ignace Thevelein geeft regelmatig lezingen over muziek bij diverse organisaties: de Passies en het Weihnachtsoratorium van J.S. Bach, Kerstmis in koormuziek, Vlaamse kerstliederen, Ludwig van Beethoven, Natuur en muziek, Brugge en de muziek in de 15de eeuw, Liturgische muziek in een abdij tijdens de late Middeleeuwen, Winterreise van Franz Schubert, Spirituele dimensie in muziek,...

Het concert wordt opgedragen aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog die in Brugge herdacht worden met een struikelsteen.

Wat is een Struikelsteen?

Een struikelsteen, of Stolperstein, is een kleine gedenksteen die herinnert aan een slachtoffer van het naziregime. Deze stenen, ontworpen door de Duitse kunstenaar Gunter Demnig, bestaan uit messing plaatjes van 10 x 10 cm die worden bevestigd op een kassei. Vervolgens wordt deze kassei verzonken in het voetpad vóór de laatst gekende en vrijwillig gekozen woonplaats van de persoon.

Elke steen draagt een naam, een datum en een stukje geschiedenis. Ze proberen om het verleden tastbaar te maken en confronteren voorbijgangers op subtiele wijze met het lot van mensen die door de nazi's werden vervolgd: joden, politiek vervolgd, verzetsmensen, Roma en Sinti, homoseksuelen, zogenaamde 'asocialen', of ieder andere mens wiens leven de nazi's niet waardig vonden...

“Je valt niet over een Struikelsteen, je struikelt met je hoofd en je hart.”

-Gunter Demnig-

Tot op heden zijn bijna 100.000 Struikelstenen geplaatst in meer dan 2.000 steden in Europa, wat dit initiatief tot het grootste herdenkingsmonument ter wereld maakt. In Brugge werd de eerste struikelsteen gelegd in 2022. Ondertussen liggen reeds 31 stenen op Brugs grondgebied.

Een zorgvuldige plaatsing

De Struikelstenen vormen een communityproject waarin een toegewijde werkgroep autonoom beslist over de plaatsing van elke steen. Bij deze keuze krijgt de werkgroep deskundig advies van het Brugse stadsarchief en de Erfgoedcel Brugge. Het proces verloopt steeds in overleg met de Stichting Stolpersteine van initiatiefnemer Gunter Demnig, de familieleden van de slachtoffers en de huidige bewoners van de woning. Op deze manier wordt elke steen met zorg en respect geplaatst, als een blijvende herinnering aan de mensen die hier ooit woonden.

Een overzicht van alle verhalen en struikelstenen vind je op de website (www.struikelstenenbrugge.be) en via de ErfgoedApp tour 'struikelstenen Brugge' (download de ErfgoedApp en scan onderstaande QR-code)

Herinneringseducatie

De verhalen achter de struikelstenen zetten ook aan tot reflectie. Wat is verzet? Wat is het nut van herinneren? Via een educatief pakket nodigen we leerkrachten uit om hier rond aan de slag te gaan. De werkgroep organiseert ook lezingen en gegidste wandelingen i.s.m. gidsenvereniging S-Wan.

Wil je bijdragen?

Wil je het project graag financieel ondersteunen, dan kan je een schenking doen (een schenking is noch een voorwaarde, noch een garantie om een Struikelsteen te plaatsen op een locatie). Heb je een suggestie voor een nieuwe Struikelsteen? Die kan je doorgeven aan de werkgroep via struikelstenenbrugge@gmail.com.

TEKSTEN EN TOELICHTING

In een eerste luik zingen we over de dood die mensen elkaar bewust aandoen. Oorlog, moord, genocide. En we zingen een lied zonder woorden voor allen die zijn heengegaan op welke wijze ook.

How are the mighty fallen – Robert Ramsey (c. 1590 – 1644)

How are the mighty fall'n
in the midst of the battle!
O Jonathan, thou wast slain
in thy high places.
O Jonathan, woe is me for thee,
O Jonathan, my brother,
very kind hast thou been to me:
thy love to me was wonderful,
passing the love of women.
How are the mighty fall'n,
and the weapons of war destroyed.

*Hoe zijn de machtigen gevallen,
in het midden van het gevecht.
O Jonathan, jij werd doodgeslagen
op de heuvels.
O Jonathan, mijn smart is voor jou,
O Jonathan, mijn broeder,
je bent zeer vriendelijk geweest voor mij:
je liefde voor mij was wonderlijk,
meer dan de liefde van vrouwen.
Hoe zijn de machtigen gevallen
en de wapens van de oorlog vernietigd.*

De tekst komt uit 2 Sam. 1, 19 + 25-27. In dit fragment treurt David om de dood van koning Saul en zijn zoon Jonathan. Ze werden gedood in de strijd tegen de Filistijnen. Aanvankelijk diende David trouw aan het hof van koning Saul, hij versloeg de reus Goliath en werd een gevierde held. Het volk prees David, wat koning Saul jaloers maakte. Saul vreesde dat David hem van de troon zou verdringen, nadat de profeet Samuël Saul had verworpen en David had gezalfd tot toekomstige koning. Saul probeerde herhaaldelijk David te doden, maar David bleef hem ontvluchten en weigerde zelf Saul iets aan te doen, omdat hij hem zag als 'de gezalfde van de Heer'. Het is dan ook merkwaardig dat David treurt om de dood van de man die hem naar het leven stond. De tekst geeft expressie aan de gevoelens van klacht om verlies, treurnis over de val van machtige en invloedrijke figuren. Daarbij wordt gefocust op het breekbare van kracht en invloed, met de suggestie dat zelfs de sterksten tot val kunnen gebracht worden. De compositie van Ramsey is een zesstemmig motet, getoonzet in la klein.

Het eerste thema op 'How are the mighty fall'n' weerklinkt na elkaar in de zes stemmen, waarbij ze elkaar imiteren. Het fragment sluit af met een harmonische cadens naar de dominant, de vijfde toontrap. Het vervolg op 'in the midst of the battle' is uitgewerkt als een dialoog tussen één stem en de andere vijf, die akkoordisch antwoorden. Merk in het volgende fragment de expressieve dalende kleine sextsprong op 'O Jonathan', die in alle stemmen weerklinkt. Daarna de mooie harmonische opbouw in de verschillende stemmen tot ze samen eindigen in een cadens op 'in thy high places'. In het volgende fragment neemt de sopraanpartij het voortouw met de tekst 'O Jonathan' en krijgt een antwoord in akkoordblokken door de andere stemmen. De tekst 'Woe is me for thee' wordt in stemmenparen aangebracht. Bij 'my brother Jonathan' neemt de sopraanpartij het initiatief en wordt ze gevolgd door de andere stemmen in vrije imitaties. Deze opbouw loopt uit in een cadens met uitgeschreven vertraging op 'passing the love of women'. In het laatste deel wordt de begintekst hernomen met overwegend dalende motieven in de verschillende stemmen waarbij ze elkaar imiteren. De compositie eindigt met een cadens met uitgeschreven vertraging op 'and the weapons of war destroyed'. Het slotakkoord staat in la grote terts. Men noemt dit een picardische terts: een akkoord in grote terts aan het einde van een muziekstuk dat in kleine terts staat.

Poem for the departed – Dietrich Van Akeleyen (1981)

'Poem for the departed' is een compositie van Dietrich Van Akeleyen. Hij is een Vlaams componist en schrijft eigentijdse klassieke muziek. 'Poem for the departed' bevat enkel tekst in de titel; in de compositie zingt het koor op 'oe' en 'ah'. Bij het begin van de partituur schreef de componist: "De muziek die ik schrijf balanceert tussen melancholie en absurditeit. Steeds filmisch en met veel aandacht voor het speelplezier van de muzikanten. Meer dan eens geraak ik de teugels kwijt van mijn serieuze zoek- en denkwerk. Gewoon alle remmen los en de muze haar werk laten doen... Maar soms overvalt mij de realiteit van het leven en wordt componeren een vorm van meditatie. Ik had al langer de intentie om een gedicht te schrijven voor alle dierbaren in mijn leven waarvan ik helaas al afscheid heb moeten nemen. Een gedicht zonder woorden. Een compositie zonder tekst. Puur klank. Pure sereniteit. De menselijke stem raakt het diepste binnenin en evoceert tevens het transcendente.

‘Poem for the departed’ start met een eenvoudig motief dat doorheen de compositie weerkeert. Dit motief wordt gevolgd door een stijgend patroon, wat ‘hoop’ symboliseert. Naarmate het werk vordert neemt dit patroon de bovenhand en zwelt de harmonie aan tot een climax. Om nadien, als een soort zucht, het beginmotief te hernemen.”

When David heard – Thomas Tomkins (1572-1656)

When David heard that Absalom was slain,
he went up to his chamber over the gate
and wept: and thus he said:
O my son Absalom,
would God I had died for thee.
O Absalom my son.

*Wanneer David vernam dat Absalom gedood was,
trok hij zich terug in zijn kamer boven de poort.
Hij weende en riep:
o mijn zoon, Absalom mijn zoon.
Ach was ik maar in jouw plaats gestorven,
o mijn zoon, Absalom.*

De tekst komt uit 2 Sam. 18, 33 + 19,1 en beschrijft de intense rouw van koning David om de dood van zijn zoon Absalom. Het toont de menselijke kant van David: hij moet schipperen tussen zijn positie als vader en als koning. Zijn zoon Absalom deed op een bepaald moment een greep naar de macht omdat hij niet akkoord kon gaan met de wijze waarop David een conflict in de familiesfeer onbestraft liet. De strijd tussen vader en zoon escaleerde zodanig dat ze elkaar naar het leven stonden. In hoofdstuk 18 lijdt Absalom uiteindelijk de nederlaag. Hij vindt de dood door de hand van Joab, de legeroverste van David. Het is tekenend dat dit gebeurt terwijl David uitdrukkelijk het bevel had gegeven Absalom te sparen. Joab trekt zich daar niets van aan en laat het politieke belang prevaleren boven Davids vaderlijke bezorgdheid. De aangrijpende manier waarop Davids verdriet wordt geschetst is nog meer opmerkelijk als we bedenken dat David van geen van zijn kinderen zoveel tegenwerking heeft gehad als van Absalom. Toch toont David oprecht en diepgemeend verdriet bij de dood van Absalom. Blijkbaar is de bloedband sterker dan wat kinderen hun ouders aandoen. De band tussen ouders en kinderen is er altijd een met spanningen, die soms tot verwijdering en vijandschap kunnen uitgroeien. Waarschijnlijk klinkt in Davids verdriet ook een gevoel van machteloosheid door. Door de dood van zijn zoon, is de gelegenheid om tot verzoening te komen, definitief voorbij.

Deze anthem werd gecomponeerd in twee secties. In het eerste deel gebeurt de beschrijving vanuit de derde persoon terwijl in het tweede deel het uitroepen van de pijn gebeurt vanuit de eerste persoon. De overgang gebeurt plots en is schokkend in zijn nabijheid. Het eerste deel beschrijft hoe koning David overvallen wordt door pijn bij de dood van zijn zoon Absalom. Tomkins herhaalt sleutelwoorden met hun muzikale figuren en bekomt daardoor een sterke expressie: ‘was slain’, ‘and wept’, ‘and thus he said’. Hij gebruikt een kort samenspel tussen de motieven in plaats van uitgebreide polyfone lijnen. Het tweede, langere deel legt de woorden rechtstreeks in de mond van de gekwelde vader: ‘O my son’, ‘Absalom my son’, ‘Would God I had died for thee’. Gaandeweg wordt de muziek meer geladen: de tessituur wordt groter, de vocale textuur wordt dikker en de muziek gebruikt begrafenisritmes en hartverscheurende chromatische melodieën. Naarmate het werk meer naar het einde gaat, zijn er twee prachtige cadenzen: de eerste op de dominant en de laatste op de tonica, maar in grote terts (picardische terts).

Vide Domine, afflictionem nostram – William Byrd (1539/40 – 1623)

Vide Domine, afflictionem nostram,
et in tempore maligno ne derelinquas nos.
Plusquam Hierusalem facta est desolata,
civitas electa, gaudium cordis nostri
conversum est in luctum, et jocunditas nostra
in amaritudinem conversa est.
Sed veni, Domine, et noli tardare,
et revoca dispersos in civitatem tuam.
Da nobis, Domine, pacem tuam diu desideratam,
pax sanctissima, et miserere populi tui
gementis et flentis, Domine Deus noster.

*Aanschouw onze verdrukking, o Heer,
en laat ons niet in de steek in een kwade tijd.
Meer dan toen Jeruzalem werd verwoest,
de uitverkoren stad, wordt de vreugde van ons hart
veranderd in rouw en ons plezier in bitterheid.
Maar kom, Heer, en wacht niet,
en roep terug degenen die verstrooid zijn in uw stad.
Schenk ons, Heer, uw vrede die we dagelijks
verlangen,
uw heiligste vrede, en heb medelijden
met uw zuchtend, huilend volk, o Heer onze God.*

De tekst is een zeer vrije bewerking van de inhoud van de Klaagliederen. Het eerste vers 'Vide Domine, afflictionem nostram' komt uit Klaagliederen 1, 9. De tekst 'Sed veni Domine, et noli tardare' komt uit een responsorium voor de advent.

De Joodse klaagliederen stammen uit de zesde eeuw voor Christus en verwoorden het geloof van het oude Israël na de val van Jeruzalem en de verwoesting van de tempel door de Babyloniërs. Deze bijbelse liedteksten hebben de eeuwen door tekstdichters en componisten geïnspireerd tot eigentijdse religieuze muziek. De teksten vervullen binnen de joodse en christelijke traditie een eigen liturgische en louterende functie.

Voor zijn motet 'Vide Domine afflictionem nostram' gebruikt Byrd het thema van de Klaagliederen en plaatst het in zijn eigen tijd: het Engeland van de 16^e eeuw dat verscheurd wordt door politieke en religieuze twisten. Als katholiek was Byrd bezorgd over de toestand van de afgescheiden katholieke gemeenschap in Anglicaans Engeland.

De muziek wordt gekenmerkt door expressieve harmonieën: bijvoorbeeld de harmonische kleuring van 'desolata': de verlatenheid van Jeruzalem. Zeer opvallend is het gebruik van muzikale figuren die de tekst illustreren: een melodische wending op 'in amaritudinem', vocalises op 'tardare', 'dispersos' en 'pacem tuam', een melodische wending op 'et miserere' en 'gementes et flentes'.

Elk van de secties eindigt met een plagale cadens: een overgang van de subdominant (IV) naar de tonica (I).

Dergelijke cadens heeft een zachter karakter dan de authentieke cadens (dominant V – tonica I), en ze creëert een gevoel van warmte en troost.

In een tweede luik vragen we aan God om hulp en ondersteuning in de chaos die we zelf hebben gecreëerd. We vragen ook om rust voor de overledenen en we drukken aarzelend ons geloof uit in een leven na de dood: dat het eeuwig licht over hen mag schijnen. Maar we beseffen ook dat de dood bij het leven hoort en dat op twee wijzen: het leven leidt naar de dood en onze manier van leven brengt soms anderen tot de dood. Daarom vertrouwen we ons toe aan de enige die ons daarin kan helpen: de heilige, sterke en barmhartige Heer van alle leven. We hopen dat deze Verlosser leeft en dat Hij ons zal laten verrijzen op het einde van de tijden.

A prayer of Cardinal Newman – James Whitbourn (1963-2024))

O Lord, support us all the day long
of this troublous life,
until the shades lengthen
and the evening cometh,
and the busy world is hushed,
the fever of life is over, and our work done.
Then, Lord, in thy mercy, grant us safe lodging,
a holy rest, and peace at last.

*O Heer, ondersteun ons de hele dag
van dit moeilijke leven,
totdat de schaduwen langer worden
en de avond komt, en de drukke wereld tot rust is
gekomen, de koorts van het leven voorbij is
en ons werk gedaan.
Geef ons dan in uw barmhartigheid, Heer, een veilig
onderdak, een heilige rust en vrede op het laatst.*

Het gebed van Newman spreekt veel mensen aan omdat hij de moeilijkheden van het leven erkent en tegelijkertijd de hoop uitdrukt op een vredig en gezegend einde. Het is een gebed dat kan worden gebruikt in verschillende omstandigheden, waaronder tijden van onzekerheid of grote moeilijkheden, maar ook als een dagelijks verzoek om Gods aanwezigheid.

Requiem (Missa pro defunctis) – Jacobus de Kerle (1531/32-1591))

Requiem aeternam dona eis Domine:
et lux perpetua luceat eis. (IV Ezra 2,34-35)
Te decet hymnus, Deus, in Sion,
et tibi redetur votum in Jerusalem.
Exaudi orationem meam,
ad te omnis caro veniet (Psalm 65, 2-5)

*Geef hun de eeuwige rust, Heer:
en laat het eeuwig licht over hen schijnen.
U komt de lof toe, God die woont op de Sion,
u zult ontvangen wat u is beloofd in Jeruzalem.
U die ons bidden hoort, tot U komen alle
stervelingen.*

Requiem, de introitus van de 'Missa pro defunctis', werd getoonzet door Jacobus de Kerle (Ieper, 1531/32 - Praag, 1591). De compositie start met een solo-intonatie van de originele gregoriaanse melodie door de tenor. Daarna verschuift de gregoriaanse melodie naar de superius (de bovenste stem). Ze is duidelijk herkenbaar ondanks kleine variaties (verlengingen en kleine versieringen). De drie andere stemmen begeleiden de melodie in imitaties

of in tegenbeweging (contrapunt). Het eerste deel van het vers 'Te decet hymnus Deus in Sion' wordt eenstemmig door de tenor gezongen volgens de traditie van die tijd. Daarna klinkt de rest van het vers in een licht versierde akkoordische stijl waarbij de superius de hoofdmelodie zingt.

Good Night, Dear Heart – Dan Forrest (1978)

Warm summer sun,
Shine kindly here,
Warm southern wind,
Blow softly here.
Green sod above,
Lie light.
Good night, dear heart, Good night.

*Warme zomerzon,
Straal hier vriendelijk,
Warme zuidenwind,
Blaas hier zachtjes.
Groene graszoden boven,
Lig licht.
Welterusten, lief hart, welterusten.*

De tekst is geschreven door de Amerikaanse schrijver Mark Twain bij het overlijden van zijn dochter Suzy op de leeftijd van 24 jaar. Het is te lezen op haar grafsteen in Woodlawn Cemetery, Elmira, NY.

Lux Aeterna – James Mac Millan (1959)

Lux aeterna luceat eis, Domine,
cum sanctis tuis in aeternum,
quia pius es. (IV Ezra 2,35)

*Het eeuwig licht moge over hen schijnen, Heer,
voor eeuwig bij uw heiligen,
want Gij zijt liefde.*

'Lux aeterna', de communio uit de gregoriaanse Requiemmis, werd in 2008 getoonzet door de Schotse componist James MacMillan (1959). De originele gregoriaanse melodie klinkt in lange notenwaarden in de altpartij. De compositie eindigt met zeven maal 'amen' (in de sopraanpartij acht maal) waarbij telkens een harmonische spanning wordt opgebouwd die leidt naar de volgende 'amen' om uiteindelijk te eindigen in het akkoord van la klein, de grondtoon van het werk.

Media vita in morte sumus – Jacobus de Kerle (1531/32-1591)

Media vita in morte sumus,
quem querimus adiutorem
nisi te, Domine,
qui pro peccatis nostris iuste irascaris.
Sancte Deus, sancte fortis,
sancte et misericors Salvator,
amarae morti ne tradas nos.

*Midden in het leven zijn wij door de dood omgeven,
wie zoeken wij als helper,
tenzij U, Heer?
U die omwille van onze zonden terecht vertoornd zijt.
Heilige God, heilige sterke,
heilige en barmhartige redder,
lever ons niet over aan de bittere dood.*

Deze tekst is terug te vinden in een gregoriaanse middeleeuwse antifoon. Volgens een legende zou de tekst ontworpen zijn door Notker Balbulus. Hij was een beroemde dichter van sequenzen en leefde in de 9de eeuw in het klooster van Sankt Gallen. Het verhaal gaat dat hij op een bepaalde dag in de Zwitserse Alpen getroffen werd door de gevaarlijke arbeid bij het bouwen van een brug over een afgrond. Plots zag hij voor zich het beeld van zijn ziel die zich volledig bewust werd van de afgrond van de dood. Hem werd duidelijk dat de ziel op elk ogenblik van het leven geconfronteerd kan worden met de afgrond van de dood. Hij herinnerde zich een smeekgebed 'Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte et misericors Salvator' en improviseerde er een aantal zinnen bij 'Media vita in morte sumus, quem querimus adiutorem nisi te, Domine? qui pro peccatis nostris iuste irascaris'.

De mogelijkheid van het inbreken van de dood in het midden van het leven doet denken aan de bedreiging van een plotselinge onverwachte dood. Het was niet zozeer de dood op zichzelf die de mensen uit de middeleeuwen afschrikte, maar het feit dat dit onvoorzien en plotseling kon gebeuren. Voor de middeleeuwer was de wereld een schouwspel van de strijd tussen goddelijke en demonische machten. Vanuit deze visie krijgt het uur van de dood een bijzondere betekenis aangemeten: hier ontbrandt nog eenmaal met bijzondere heftigheid de strijd tussen engelen en demonen om het bezit van de ziel van de stervende. De stervensrituelen van de kerk en het gebed van familie en vrienden kunnen de vijandelijke machten verzwakken en bijdragen tot de overwinning van de engelen. De plotselinge, onaangekondigde dood laat deze hulp niet toe en is daardoor de gevreesde, hatelijke en gemene dood. Tegenover deze bedreiging richt de antifoon zich tot God als de enig mogelijke bijstand tegen de macht van

de dood: Wie zoeken wij als helper, tenzij U, Heer? Het klinkt dan ook paradoxaal als we in het volgende dubbelvers 'qui pro peccatis nostrae iuste irasceris' horen dat deze enige Helper als toornig wordt gekarakteriseerd. Iemand die in zijn toorn de dood misschien wel eerder veroorzaakt dan ervoor bescherming biedt. Deze gedachte vinden we terug in Psalm 38,2: 'Heer, straf mij niet in uw toorn, tuchtig mij niet in uw gramschap' of Psalm 59,14: 'Reken met hen af in uw woede, reken met hen af tot ze niet meer bestaan'. In de antifoon wordt de toorn Gods als terecht (iuste) gekwalificeerd. Daarmee wordt impliciet een schuldbesef bij de mens verondersteld dat in omkering laat hopen op Gods barmhartigheid. Hier wordt duidelijk het mentaliteitsverschil getoond tussen de geloofsopvatting van de eerste christenen en deze van de middeleeuwen. De eerste christenen baden vanuit het geloof dat ze door Christus' dood en verrijzenis verlost waren. De middeleeuwen daarentegen stelden hun enige hoop op de barmhartigheid van de Rechter, die ondanks alle schuld, genade op recht liet voorgaan. Het geloof van de eerste christenen is in de middeleeuwen getransformeerd en verzaamd door een enorm schuldbesef.

Als men de legende van de bruggenbouw onderwerpt aan historisch-filologisch onderzoek, blijft enkel over dat de legende ontstaan is in een klooster. Feitelijk is de antifoon in de eerste helft van de elfde eeuw ontstaan in de omgeving van het klooster Gorze in Lotharingen. De oudste bronnen bestempelen ze als aanvullend gezang bij het 'Nunc dimittis' van de complete ten, het nachtgebed van de kerk. In de 13de eeuw werd ze als Processielied gebruikt voor gebedsdagen, voor Allerzielen en voor sacramentsprocessies op kerkhoven. In de late middeleeuwen wordt de antifoon opgenomen in het officie van de doden. Sedert de vijftiende eeuw zijn er verschillende vertalingen naar het Duits gebeurd. Het avondgebed van monniken en clerici wordt daarmee een lied van het volk. Jacobus de Kerle publiceerde zijn zesstemmige zetting van dit motet in 'Selectae quaedam cantiones sacrae', Nuremberg, 1571.

Scio enim – Orlando di Lasso (1532-1594)

Scio enim quod Redemptor meus vivit,
et in novissimo die de terra surrecturus sum.
Rursum circumdabor pelle mea,
et in carne mea videbo Deum Salvatorem meum.
Quem visurus sum ego ipse,
et oculi mei conspiciunt, et non alius:
reposita est haec spes mea in sinu meo.

*Ik weet immers dat mijn Verlosser leeft
en dat ik op de laatste dag uit de aarde zal verrijzen.
Ik zal weer met mijn huid bekleed worden
en vanuit mijn vlees God mijn Redder zien.
Ikzelf zal hem aanschouwen,
mijn ogen kijken naar hem uit, naar geen ander:
dit is mijn hoop in mijn binnenste. (Job 19, 25-27)*

De Latijnse tekst komt uit de Vulgaatvertaling van Hiëronymus. In deze vertaling wordt gesuggereerd dat Job in de discussie met zijn vrienden gelooft dat er een Verlosser (God?) is die ervoor zal zorgen dat Job op het einde van de tijden zal verrijzen. Hij zegt dat dit fysiek zal zijn: ik zal opnieuw omhuld worden door mijn lichaam en ik zal in mijn vlees mijn redder zien. Hij zegt dat het dit is waarop hij hoopt, diep in zijn hart. De originele Hebreeuwse tekst is echter veel meer onduidelijk en vatbaar voor verschillende interpretaties. Wel is ook in de Hebreeuwse tekst duidelijk dat Job gelooft in een rechtvaardiger/verdediger die hij met zijn eigen ogen zal zien.

De muziek begint tweestemmig waarbij Bas en Tenor elkaar imiteren met een vloeiende melodie op 'Scio enim'. Vanaf het tekstdeel 'quod Redemptor meus vivit' zingen de vier stemmen samen in een mooie harmonische opeenvolging: twee grote tertsakkoorden gevolgd door een klein tertsakkoord. De muziek krijgt langere notenwaarden en is bijna homofon (iedereen tegelijkertijd dezelfde tekst) uitgewerkt op 'videbo Deum Salvatorem meum'. De tekst 'Quem visurus sum ego ipse' horen we tweemaal na elkaar: eerst in Bas en Tenor, daarna in Sopraan en Alt. Telkens imiteren de stemmen elkaar. Op het einde weerklinkt de tekst 'et non alius: reposita est haec spes mea' in een homofone zetting. Homofone zettingen in polyfonie zijn een stijlmiddel om het belang van de tekstinhoud te onderstrepen.

In een derde luik mijmeren we over de dood. We beseffen dat de dood het einde is van ons leven maar we hopen en geloven dat het goede dat we gedaan hebben ons moge brengen tot het geloof in een eeuwig licht, een paradijs waarin we tot God mogen zingen: Alleluia. Bij al het onrecht en verschrikkingen die mensen elkaar aandoen sta je machteloos. Je hoopt dat er ooit of ergens gerechtigheid zal komen voor de slachtoffers: we hopen dat God de slachtoffers zal bijstaan, nu of in de toekomst. Die hoop wordt uitgedrukt in een visioen: in de Openbaring van Johannes wordt gesproken over water dat levengevend is. Hij heeft het geschreven na de verwoesting van de tempel door de Romeinen in de eerste eeuw van onze tijdrekening. Hij baseerde zich op het

visioen van Ezechiël dat deze schreef na de verwoesting van de tempel van Jeruzalem door de Babyloniërs in de zesde eeuw voor onze tijdrekening. Zowel Ezechiël als Johannes hopen dat het levengevend water van God de wereld tot verlossing brengt door het licht van God. Met 'Resignation' keren we terug naar de natuur: als je je diep verwondert over de kracht van de natuur en je bent gelovig dan kun je enkel nog een lied voor God zingen als ultieme dankbaarheid. Zelfs als je je kind verliest kun je nog zeggen dat de liefde van God groter is dan de dood.

Funeral Ikos – John Tavener (1944-2013)

Why these bitter words of the dying, O brethren, which they utter as they go hence ?

I am parted from my brethren. All my friends do I abandon, and go hence.

But whither I go, that understand I not, neither what shall become of me yonder;

only God, who hath summoned me knoweth. But make commemoration of me with the song: Alleluia.

Waarom, o broeders, uiten de stervenden deze bittere woorden wanneer ze hier vandaan gaan ?

Ik ben gescheiden van mijn broeders. Al mijn vrienden verlaat ik om hier vandaan te gaan.

Maar waarheen ik ga, dat weet ik niet, noch wat er daar van mij zal worden.

Alleen God, die mij ontboden heeft, weet het. Gedenk mij maar met dit lied : "Alleluja".

But whither now go the souls? How dwell they now together there ?

This mystery have I desired to learn, but none can impart aright.

Do they call to mind their own people, as we do them ? Or have they forgotten

all those who mourn them and make the song: Alleluia ?

Maar waar gaan de zielen nu heen ? Hoe wonen ze daar nu samen ?

Dit mysterie had ik willen begrijpen, maar niemand kan het precies zeggen.

Roepen ze op om hun eigen mensen te gedenken, zoals wij hen gedenken ? Of hebben ze iedereen die om hen treurt vergeten en zingen ze : "Alleluja"

We go forth on the path eternal, and as condemned, with downcast faces,

present ourselves before the only God eternal. Where then is comeliness ?

Where then is wealth ? Where then is the glory of this world ?

There shall none of these things aid us, but only to say oft the psalm: Alleluia.

We gaan verder over het eeuwige pad en zoals veroordeelden, met gebogen hoofd, verschijnen we voor de enige, eeuwige God. Waar is dan de bevalligheid ?

Waar is dan de rijkdom ? Waar is dan de heerlijkheid van deze wereld ?

If thou hast shown mercy unto man, O man, that same mercy shall be shown thee there;

and if on an orphan thou hast shown compassion, the same shall there deliver thee from want.

If in this life the naked thou hast clothed, the same shall give thee shelter there, and sing the psalm: Alleluia.

O mens, als jij medelijden getoond hebt voor uw medemens, dan zal jou daar hetzelfde medelijden getoond worden. En als je je erbarmd hebt over een wees, zal diezelfde zich erbarmen over jou als je er behoefte aan hebt. Als je tijdens je leven de naakte gekleed hebt, zal diezelfde je daar onderdak geven en de psalm zingen : "Alleluja"

Youth and the beauty of the body fade at the hour of death,

and the tongue then burneth fiercely, and the parched throat is inflamed.

The beauty of the eyes is quenched then, the comeliness of face all altered,

the shapeliness of the neck destroyed; and the other parts have become numb, nor often say: Alleluia.

Jeugd en fysieke schoonheid vervagen in het uur des doods en dan brandt de tong hevig en gloeit de uitgedroogde keel.

De schoonheid van de ogen is dan uitgedoofd, de bevalligheid van het gelaat helemaal veranderd, de welgevormde lijn van de hals vernietigd en andere delen zijn verdoofd en zeggen niet dikwijls meer : "Alleluja".

With ecstasy are we inflamed if we but hear that there is light eternal yonder;

that there is Paradise, wherein every soul of Righteous Ones rejoiceth.

Let us all, also, enter into Christ, that all we may cry aloud thus unto God: Alleluia.

We geraten in extase als we nog maar horen dat er ginds eeuwige licht is, dat daar het paradijs is waarop iedere rechtvaardige ziel zich verheugt.

Laten we dan ook allemaal Christus volgen, zodat we allen luid tot God mogen roepen : "Alleluja".

De tekst van deze kompositie komt uit het begrafenisformulier van overleden priesters en werd uit het Grieks vertaald door Isabel Hapgood. John Tavener componeerde de muziek in 1981. De Nederlandstalige vertaling is van Griet Deckmyn.

De muziek is contemplatief van karakter door het gebruik van dorische en eolische modi (geen klassieke tonaliteit). Harmonisch worden veel kwinten en kwarten gebruikt en het ontbreken van leidtonen zorgt voor een zwevend gevoel: geen afsluitingen. De melodie volgt de intonatie van de tekst: er is bijna geen versiering. Het verloop is overwegend homofoon: alle stemmen bewegen samen. Er is weinig of geen gevoel van maataccent of pulsatie wat het werk een tijdloos en contemplatief karakter geeft. Het repetitieve refrein op 'Alleluja' benadrukt het rituele karakter en roept een gevoel van berusting op. De compositie is volledig geïnspireerd door de Byzantijnse orthodoxe traditie.

Drop down, ye heavens, from above – Judith Weir (1954)

Drop down ye heavens from above,
And let the skies pour down righteousness.
Confort ye, confort ye, my people;
My salvation shall not tarry.
I have blotted out as a thick cloud thy transgressions.
Fear not, for I will save thee;
For I am the Lord thy God,
The holy one of Israel, thy redeemer.
Drop down ye heavens from above,
And let the skies pour down righteousness.

*Laat de hemel van boven neerdalen,
En laat gerechtigheid uit de hemel neerdalen.
Troost, troost, mijn volk.
Mijn redding zal niet uitblijven.
Ik heb uw overtredingen als een dikke wolk
uitgewist. Vrees niet, want Ik zal u redden;
Want Ik ben de Heer, uw God,
De Heilige van Israël, uw Verlosser.
Laat de hemel van boven neerdalen,
En laat gerechtigheid uit de hemel neerdalen.*

De tekst en de muziek zijn gebaseerd op de gregoriaanse antifoon 'Rorate caeli'. De gregoriaanse melodie is voorzien van een eenvoudige harmonisatie met behoud van de dorische en eolische modus als modaliteit. Ook het ritme van het gregoriaans werd behouden met sterke aandacht voor tekstdeclamatie zonder regelmatige maatindeling. De compositie ademt contemplatie en is typisch voor het liturgische minimalisme van de componiste Judith Weir. Zij laat de muziek klinken als een verheven tekstdeclamatie zoals typisch is voor archaische liturgische muziek.

Pure River of Water of Life – James Whitbourn (1963)

He showed me a pure river of water of life,
clear as crystal, flowing out
of the throne of God and of the Lamb.
On either side was there the tree of life,
which bare twelve manner of fruits,
and yielded her fruit ev'ry month:
and the leaves of the tree
were for the healing of the nations.
There shall be no night there,
and they need no candle,
neither the light of the sun,
for the Lord God giveth them light:
And they shall reign for ever and ever.

*Toen toonde de engel mij een rivier met water
dat leven geeft, helder als kristal, die ontsprong
aan de troon van God en van het lam.
Aan weerszijden van de rivier stond de levensboom,
die twaalf vruchten gaf, elke maand zijn eigen
vrucht.
De bladeren van de boom brachten de volkeren
genezing.
Er zal geen nacht meer zijn
en zij hebben geen licht meer nodig
van een lamp of het licht van de zon;
want God de Heer zal over hen lichten:
en zij zullen heersen tot in alle eeuwigheid.
(Apokalyps, 22,1-2,5)*

De tekst van 'Pure river of water of life' komt uit het laatste boek van de bijbel, de Apokalyps of Openbaring van Johannes. Het bevat visioenen die men niet letterlijk maar symbolisch moet verstaan. Het visioen van Johannes bestaat uit de beschrijving van een nieuwe stad die zal komen op het eind van de tijden. Ze is in niets te vergelijken met de steden die mensen op aarde kennen. Op het einde van het visioen is er sprake van een rivier met water dat leven geeft. Het water ontspringt uit het Lam. Door de rivier met water dat leven geeft en de levensboom, is het leven in het paradijs verzekerd. In het boek Genesis bewaakte een engel de toegang tot de levensboom; hier vloeit het water rijkelijk naar de volkeren toe en overstroomt ze met leven. De volkeren leven in vrede met elkaar en kennen volheid van leven; zo zullen ze heersen tot in alle eeuwigheid.

De muziek volgt de tekst in één doorlopende boog. De melodische zinsbogen zijn een muzikale weerspiegeling van een stromende rivier. De altstem beeldt het borrelende water uit. Er is geen echte afsluiting waardoor de muziek klinkt alsof ze eindeloos zou kunnen doorgaan. Dit wordt versterkt door het gebruik van langzaam oplossende dissonanten. De harmonie is modaal met dorische en mixolydische kleuren, waardoor de muziek een bijna tijdloze kwaliteit krijgt. De algemene sfeer bestaat uit sereniteit, eeuwigheid en contemplatie helemaal passend bij het apocalyptisch visioen.

Resignation – Hugo Wolf (1860-1903)

Komm, Trost der Welt, du stille Nacht!
Wie steigt du von den Bergen sacht,
die Lüfte alle schlafen;
ein Schiffer nur noch, wandermüd,
singt übers Meer sein Abendlied
zu Gottes Lob im Hafen.

*Kom, troost van de wereld, jij stille nacht!
Hoe zacht daal jij af van de bergen,
Alle luchten slapen;
Slechts één schipper, moe van het zwerven,
zingt zijn avondlied over de zee
tot lof van God in de haven.*

Die Jahre wie die Wolken geh'n
und lassen mich hier einsam steh'n,
die Welt hat mich vergessen.
Da trat'st du wunderbar zu mir,
als ich beim Waldesrauschen hier
gedankenvoll gesessen.

*De jaren gaan voorbij als de wolken
en laten mij hier eenzaam staan,
de wereld is mij vergeten.
Daar kwam je wonderbaarlijk naar me toe,
toen ik hier bij het ruisen van het woud
nadenkend was gezeten*

O Trost der Welt, du stille Nacht!
Der Tag hat mich so müd' gemacht,
das weite Meer schon dunkelt;
lass' ausruh'n mich von Lust und Not,
bis das ew'ge Morgenrot
den stillen Wald durchfunkelt.

*O troost van de wereld, jij stille nacht,
de dag heeft me zo moe gemaakt,
de wijde zee wordt al donkerder.
Laat me uitrusten van hartstocht en pijn,
tot het eeuwig morgenrood
in het stille woud schittert.*

De tekstdichter is Joseph von Eichendorff (1788-1857), een prominent dichter van de Romantiek, die vaak elementen als natuur, slaap en troost gebruikte. Het gedicht heeft als thema de nacht en slaap als troost van de wereld: een barmhartige, kalmerende kracht die angsten en vermoeidheid wegneemt. De tonaliteit is fa groot en er wordt een warme, pastorale sfeer opgeroepen passend bij het thema van troost en slaap. De tekst wordt overwegend homofoon behandeld zodat alles goed verstaanbaar blijft. De harmonie is warm met subtiele chromatiek in de verschillende stemmen. De algemene expressie is ingetogen en contemplatief met berusting en troost als resultaat.

Set Me As a Seal – René Clausen

Set me as a seal upon your heart,
as a seal upon your arm:
For love is strong as death.
Many waters cannot quench love,
Neither can the floods drown it.

*Draag mij als een zegel op uw hart,
als een zegel aan uw arm:
want sterk als de dood is de liefde.
Geen stortvloed van water kan de liefde blussen,
geen rivier spoelt haar weg.
(Hooglied van Salomo 8:6, 7)*

René Clausen heeft dit werk geschreven na het overlijden van zijn kind. Hij stelt dat deze anthem gaat over de liefde van God die alles omvat, zelfs de meest verwoestende gebeurtenissen in je leven. Het is een ingetogen maar diepgaand koorwerk dat tekst en muziek op bijzondere wijze verenigt: de poëtische tekst uit het Hooglied over krachtige liefde wordt muzikaal ondersteund door lange lijnen, subtiele harmonie, rustige textuur en herhaling. Het resultaat is een stuk dat zowel intiem als plechtig is, en sterk aanspreekt.

Het Collegium de Dunis dankt de leden van zijn vriendenkring:

Dhr. en mevr. Chris en Annick Persyn, Brugge
Grauwzusters Franciscanessen, Roeselare
Dhr. en mevr. Dirk en Patricia Verleyen-Delbeke, Oostkamp
Dhr. en mevr. Jos en Annie Decleer-Lambrecht, Lovendegem
Mevr. en dhr. Cecile Verstappe – Hans Gevaert, Brugge
Dhr. en mevr. Arnout en Greet De Lille-Onghenae, Maldegem
Dhr. en mevr. D'Hoore-Bertier, Brugge
Dhr. Koen Seynaeve, Brugge
Dhr. en mevr. Franky Baert, Jabbeke
Dhr. Paul Thevelein, Sint-Kruis
Dhr. Ludwig Vanderbeke, Zuierenkerke
Mevr. Witdoeckt Magda, Assebroek
Dhr. Joël Jansseune, Brugge
Dhr. Ludo Vande Kerckhove, Trier
Mevr. Rita Dekeyser, Brugge
Mevr. Devolder Thérèse, Sint-Kruis
Mevr. Greta Ghyssaert, Assebroek
Mevr. Saartje Bogaerts, Sint-Andries

Lid worden van de vriendenkring van Collegium de Dunis?

Als vriend kan u de werking van Collegium de Dunis financieel steunen.

Het koor werkt volledig op vrijwillige basis, maar bij het organiseren van de repetities en concerten komen natuurlijk altijd kosten kijken. Uw steun is welkom en alle middelen worden nuttig besteed.

Als vriend van Collegium de Dunis steunt u het koor met een jaarlijks bedrag van 75 euro. In ruil daarvoor krijgt u van ons 2 tickets met gereserveerde plaatsen voor het Kerstconcert dat elk jaar op 28 december doorgaat.

Stort uw bijdrage op rekeningnummer BE69 8917 5402 6678 van Collegium de Dunis, met vermelding van uw naam en mailadres. Uw lidmaatschap is geldig voor het jaar 2026.

De koorleden en hun dirigent danken u alvast voor uw steun !

Concertagenda:

Kerst met Bach: zondag 28 december 2025 om 20.30 uur: Sint-Gilliskerk

Concert voor de Paastijd: zaterdag 25 april 2026 om 20.00 uur: Sint-Gilliskerk

Mariaal concert: zondag 31 mei om 15.00 uur: Basiliek O.L.V. van Dadizele

Adventsconcert: Zondag 29 november 2026 om 20.30 uur

www.collegiumdedunis.be